

ВІТЧИЗНЯНИЙ ПІДРУЧНИК ФІЗИКИ ДЛЯ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ В ІСТОРИКО-МЕТОДИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

М.В. Головко, канд. пед. наук

Створення та запровадження підручника з фізики для профільної школи є складним та багатомірним процесом, успіх якого значною мірою залежить від врахування авторами сучасних тенденцій підручникотворення, досягнень дидактики, психолого-педагогічних особливостей організації навчального процесу, а також світовий та вітчизняний досвід створення підручників як стрижневого елемента інформаційного забезпечення навчання фізики. У цьому контексті досвід вітчизняного підручникотворення з фізики є тією потужною основою, яка забезпечує поступальний розвиток теорії і практики підручника нового покоління для профільної школи.

Автором першого підручника з фізики українською мовою є Петро Огоновський (20.07.1853-9.02.1917), який у 1897 році видав у Львові «Учебник фізики для низших клас шкіл середніх». Важливим кроком у розвитку вітчизняного підручника з фізики для загальноосвітньої школи стала навчальна книга видатного вченого-фізика та методиста Й.Й. Косоногова «Концентричний підручник фізики для середніх навчальних закладів», видана в 1908 році. Одним з перших серед методистів-фізиків професор Й.Й. Косоногов на практиці втілював концентричний підхід до навчання фізики в загальноосвітній школі.

Традиції вітчизняного підручникотворення продовжив Володимир Левицький. Його підручник «Фізика для вищих клас середніх шкіл», виданий у Львові в 1912 році (друге видання в 1924 році) розроблений згідно до нових навчальних планів загальноосвітньої школи Галичини, які з 1909 року передбачали вивчення фізики як окремого, самостійного предмета та значне підвищення уваги до нього. Доцільно відзначити високий науково-теоретичний рівень викладу основних положень та фізичних законів.

Учням пропонуються теоретичні основи молекулярно-кінетичної теорії, електромагнітної теорії світла. Структура та зміст підручника В.Левицького, методичні особливості його побудови та викладу навчального матеріалу, особливо в контексті профільного навчання фізики, дають можливість вивчати його як попередника сучасного підручника фізики для профільної школи.

Своєрідно складалося на початку ХХ ст. освітньо-педагогічне середовище Підкарпатської Русі (Закарпаття). Значна роль у цьому процесі

належить Августину Волошину (1874-1945), видатному ученому, педагогу, духовному та громадському діячеві Закарпаття початку – першої половини ХХ ст. А. Волошин створив систему підручників для початкової школи, підручники з педагогічної психології, історії педагогіки, методики, дидактики. В 1921-1924 рр. виходять перше та друге видання першого підручника з фізики на Закарпатті українською мовою «Фізика для народних та горожанських шкіл і для нижчих клас гімназій» за авторством вченого, в якому автором реалізовано підхід у побудові методичного апарату, який сьогодні набуває широкого використання та отримав назву діяльнісного.

Важливим результатом наукових досліджень вітчизняних методистів-вчених в 1920-х рр. стали як теоретичні здобутки, що визначили напрями розвитку методичної науки, так і підручники з фізики. Доцільно акцентувати увагу на підручниках з фізики відомого методиста, представника групи фізиків Науково-дослідного інституту педагогіки, що сформувався саме в цей час в Харкові, Л. Леуценка. Підручники вченого для трудової школи мали на меті вирішення конкретних завдань – ознайомлення з фізичними основами промислового та сільськогосподарського виробництва, техніки та транспорту, формування вмінь розв'язувати задачі практичного змісту. У контексті сучасних тенденцій розвитку підручникотворення для профільної школи підручники Л. Леуценка можуть слугувати цікавим та корисним прикладом у процесі розроблення навчально-методичного забезпечення з фізики, наприклад, агрохімічного та технологічного профілів.

Цікавим результатом багаторічних досліджень з дидактики фізики стали підручники відомого вченого-методиста М. Білого для сьомого класу загальноосвітньої школи.

Таким чином, вітчизняний підручник з фізики як педагогічне явище має глибокі корені, власні традиції та закономірності розвитку. В 1991 році активно відроджується процес підручникотворення. З'являються перші підручники для основної та старшої школи, створенні відомими методистами-вченими О.І. Бугайовим, С.У. Гончаренком, Є.В. Коршаком, О.І. Ляшенком, В.Ф. Савченком. Досвід, напрацьований століттями, дає можливість сьогодні створювати систему підручників з фізики нового покоління, які стають важливою, провідною складовою навчально-методичного забезпечення навчально-виховного процесу з фізики в профільній 12-річній школі.